

Aftenposten

Publisert: 11.06.11 kl. 10:01 - Abonnere på Aftenposten? Ring 05040 eller gå inn på kundeservice.aftenposten.no

Du skal ikke lyve - eller...?

VIBEKE BORGERSEN

Publisert: 11.06.11 kl. 10:01

Noen lyver. Er det Dominique Strauss-Kahn? Er det stuepiken som beskylder ham for voldtektsforsøk? Snakker svenskekongen sant? Vi vet ikke. Men løgnen sitter løst hos mange. Hvorfor?

Les også:

- [Kong Carl Gustaf virket utilpass](#)
- [Strauss-Kahn i retten: Nekter seg skyldig.](#)

- Løgn og bedrag er en del av vårt sosiale liv. Det ville gjort sosiale relasjoner uholdbare om man sa alt man tenkte og følte hele tiden. Å klare å justere litt på sannheten, historien man forteller, kan være viktig, sier Ellen M. Wessel. Hun har doktorgrad i vitnepsykologi og er seniorforsker ved UiO.

Hvite løgner kan altså være nødvendige i visse situasjoner, mens det å bli tatt i en direkte løgn er langt mer alvorlig.

- Det oppfattes som moralsk forkastelig og kan få dramatiske konsekvenser, sier Wessel.

Aftenposten har spurt henne og filosofen Einar Øverenget om ærlighet varer lengst og om konsekvensene for den som lyver eller blir løyet for.

Er det lettere – i lengden – å si sannheten enn å lyve?

Wessel: - Det er lettere å si sannheten, fordi man gjenskaper en historie man virkelig har opplevd. Omvendt – hvis vi serverer en løgn, kan vi fort komme i en situasjon der vi sliter med å huske hva vi har fortalt, hvordan den opprinnelige historien var. Det oppfattes som svært, svært pinlig å bli tatt i direkte løgn. I Norge er det moralsk forkastelig og kan få dramatiske konsekvenser. Derfor skal vi også være ganske sikre i vår sak før vi konfronterer folk med at vi tror de lyver. Samtidig fungerer en hvit løgn som en slags sosial olje. En god taler, for eksempel, legger på og utbroderer gjerne en historie. Ofte er det dét som gjør den morsom. Jeg tror vi hadde ledd lite hvis vi ikke hadde gitt hverandre litt rom.

Øverenget: - Å drive med systematisk lyving kan være ganske anstrengende. Men i noen sammenhenger kan det moralsk sett være akseptabelt å lyve. Skjuler du en

Frank William Abagnale jr.: amerikansk sjekksvindler og bedrager som sonet flere år i fengsel etter at han på 1960-tallet forfalsket sjekker verd 2,5 millioner dollar i 26 ulike land. Livet hans er filmatisert i filmen Catch Me If You Can.

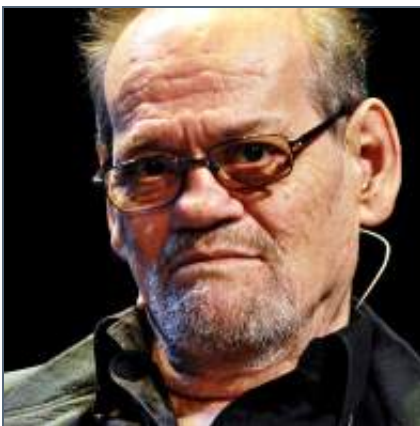
person som noen har lyst til å gjøre vondt, er det mer etisk forsvarlig å lyve ved å si at du ikke vet hvor han er. Hos Ibsen finnes det personer som avviser det som en mulighet. Gregers Werle er en slik, han er besatt av sannheten og er ikke utelukkende sympatisk. Det er moralsk klanderverdig å lyve, men ikke alltid.

Når er det vanskeligst å være ærlig?

W: - For kvinner er det nok verst hvis vi trækker noen på tærne og dermed risikerer å ikke bli likt. For menn er det verre om de dummer seg ut, at de risikerer å bli rakkert ned på fordi de har løyet om sin kompetanse, for eksempel.

Ø: - Det har å gjøre med skamsituasjoner. Eller når det får store negative konsekvenser for deg selv.

Et eksempel er Strauss-Kahn. Et annet – uten sammenligning forøvrig – er svenskekongen. Det kan være at begge snakker sant når de bedyrer sin uskyld. Men om de lyver, har det nok både med skam og negative konsekvenser å gjøre.

Bjørn Benkow: Norsk journalist som fabrikkerte intervjuer med store navn som Formel 1-stjernen Michael Schumacher og Microsoft-sjef Bill Gates. Ble avslørt, og karrièren som journalist var over.

Hvordan oppleves det å bli tatt i løgn?

W: - De fleste får nesten en akutt stressreaksjon. Man svetter litt og blir satt ut. Men jo oftere du lyver, desto «flinkere» blir du til å kamuflere reaksjonene. Vi ser at barn og ungdom som er vokst opp i veldig røffe miljøer hvor løgn er en stor del av livet, de viser sjelden løgnadferd.

For offentlige personer som blir tatt i løgn, er det en svært stor belastning. De ønsker ofte å gå under jorden fordi det er så skambelagt. Særlig om man har et offentlig mandat som er basert på tillit fra befolkningen.

Ø:- Det tror jeg er litt som å bli sett naken. Å føle deg avkledd. Som om noen har tråkket inn i intimsfæren din.

For folk med posisjoner kan det være verre i den forstand at de får større grad av publisitet rundt det. Og har de bygd opp et bilde av seg selv som en helstøpt person, er jo fallhøyden enda større.

For de flest vil det å miste tillit hos folk rundt seg være en svært ubehagelig

opplevelse. Og det er veldig ødeleggende i nære relasjoner.

Manuela Ramin-Osmundsen: Norsk statsråd som måtte gå fordi hun først nektet for å være venn av barneombudet som hun nettopp hadde ansatt. Samtaler dem imellom viste noe annet. Tilliten var brutt, og

Hva skjer med oss hvis vi blir løyet for?

W: - Om det er en i nær relasjon som lyver, mister vi der og da tilliten og troen på det mennesket. Det gjør også noe med oss i forhold til oss selv. Vi spør oss «hvorfor har den personen behov for å lyve for meg?». Slik gjør det noe som ikke er bra med vår selvfølelse og selvtilitt.

En annen sak er hvis man stadig blir løyet for som sjef. Da kan det være du er så streng og kantete at det ikke er mulig for folk å fortelle sannheten. Vi ser også at strenge, rigide foreldre risikerer å få barn som lyver mye. De utvikler en automatisk løgnrespons for ikke å få kjeft hjemme.

Ø: - Det kommer litt an på. Vi blir løyet for ganske ofte, tror jeg. Det kan være sosiale løgner, smisk og løgner som går ut på å overdrive en fortelling for å gjøre seg litt mer interessant. De løgnene er ikke så ubehagelige. Men har noen systematisk gått inn for å lyve på vesentlige områder, oppleves det nok krenkende. Da vil jeg spørre meg om hvilket bilde den personen har av meg og hvilken

hun fikk sparken.

relasjon vi egentlig har. I nære relasjoner liker vi ikke de hvite løgnene heller. Vi vil vite hvem vi forholder oss til.

Hvilken type løgn er verst, og hvorfor?

W: - Når vi lyver i nære relasjoner, er det ofte de løgnene som oppleves som verst, fordi de kommer fra mennesker vi har nærhet og tillit til. Men det kommer an på hva man holder unna for de andre i familien. Handler det om rusproblemer, spilleavhengighet, utroskap – noe som gjør at den andre parten har levd et falskt liv, da er det dramatisk. Da oppleves det som du har levd med et annet menneske enn du har trodd, og det gjør noe med identiteten og selvet til den andre. Å fordreie sannheten om seg selv og late som om ting er annerledes enn de er, er veldig alvorlig.

Ø: - Å bli ført bak lyset av dem du har nære relasjoner til, også venner, er nok det verste. Du har sårende løgner, og så har du løgner som skaper indignasjon. At maktmennesker tar seg til rette, er ikke sårende, men gjør oss indignerte.

Jayson Blair: Skriver i boken om seg selv: «Jeg løy og løy, og så løy jeg litt til». New York Times-journalisten diktet opp historier og intervjuer. Alt var basert på løgn og bedrag. Da han ble avslørt, måtte ikke bare han, men også to av toppredaktørene gå.

La oss ta svenskekongen, som det er knyttet stor symbolmakt til. Snakker han sant eller ikke? Noen påstår at han lyver. Hvis det stemmer, har han ikke bare oppført seg på en måte vi ikke forventer av en konge, men han har også servert en blank løgn i full offentlighet. Da har han samtidig signalisert at han ikke har nok respekt for folket sitt til å fortelle sannheten.

Noen lyver mer enn andre. Hvem er det?

W: - Vi har de notoriske løgnerne, de med en karakterbrist som sosiopater, som lever et liv på løgn. De får ikke samme samvittighetsreaksjoner som andre. Det er slik at desto flinkere du er til å lyve, desto sjeldnere blir du «fersket». Men kjenner du ikke ubehag ved det, da har du også et problem, i form av en personlighetsforstyrrelse.

Ø: - Jeg vet ikke om det finnes et menneske som har lært å snakke, som ikke også har løyet. Noen venner seg til det, de alminneliggjør det å lyve. Og det er ikke bra. Helt banalt fordi du da sier noe som ikke er sant. Du skaper uvirkelighet snarere enn virkelighet.

Milena Penkova: dansk profilert og prisbelønt hjerneforsker som har mistet all troverdighet etter anklager om bl.a. å ha fusket med sine forskningsresultater innen nevrovitenskap.

Fakta:

Forskjell på løgn

Direkte løgn: Klar forfalskning av fakta (man vet man lyver).

Overdrivelse: Forsterker eller svekker en historie så den ser litt bedre ut.

Subtil løgn: Forsøker å bedra tilskueren ved å unngå spørsmål eller vri på ord og vendinger slik at det oppfattes i den retningen man ønsker.

Hvit løgn: Sosiale, støttende løgner. Kan være viktig i sosiale sammenhenger fordi de «smører» de sosiale relasjonene. (For eksempel å si «så fin du er på håret» uten å mene det.)